

Bogusław Węgliński
Dolnośląska Szkoła Wyższa
boguslaw.weglinski@dsw.edu.pl
<https://orcid.org/0000-0002-6587-8231>

**Recenzja książki: Bogdan Góralczyk. (2021).
Nowy Długi Marsz. Chiny ery Xi Jinpinga.
Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Dialog, ss. 338.**

Nowy Długi Marsz. Chiny ery Xi Jinpinga to kolejna w dorobku Bogdana Góralczyka rzetelna analiza zjawisk i procesów zachodzących w Państwie Środka. Serię rozpoczął wydany w 2010 roku *Chiński Feniks. Paradoksy wschodzącego mocarstwa*, a kontynuował tematykę *Wielki Renesans. Chińska transformacja i jej konsekwencje* z roku 2018. Dynamiczne przemiany w Chińskiej Republice Ludowej oraz nieprzerwanie rosnąca od kilku dekad rola tego państwa w globalnej gospodarce i geopolityce powodują wzrost zainteresowania procesami toczącymi się w (prawdopodobnie już niebawem) największym mocarstwie ekonomicznym świata.

Motywnym przewodnim najnowszej odsłony chińskich badań Bogdana Góralczyka jest wpływ na współczesne Chiny osoby Xi Jinpinga: ich Prezydenta/Przewodniczącego oraz sekretarza Komunistycznej Partii Chin w jednym. Z perspektywy lat można zaobserwować przemianę systemu politycznego Państwa Środka, który ewoluuje wraz z rosnącą rolą przywódcy. Analizując spis treści książki da się określić w sposób bardziej precyzyjny zakres tematyczny rozważań. Wstęp otwiera przed czytelnikiem opowieść o wybranych aspektach funkcjonowania współczesnych Chin. Autorytet Autora dynamicznie rośnie, kiedy uzmysłowimy sobie, że Bogdan Góralczyk jest jednym z lepszych w naszej części Europy znawców omawianej tematyki. Jego studia w Chinach i doświadczenie dyplomatyczne zdobywane w Azji działają jak najbardziej na jego korzyść. Widać, że Autor rozumie Chiny, ich mentalność, filozofię rządzenia i inne czynniki łączące się w realizowanej przez ten kraj polityce.

Rozdział I, zatytułowany *Władza. Cywilizacja ubrana w szaty państwa*, składa się z 5 podrozdziałów. Pierwszy z nich, *Państwo*, rozpoczyna się od apelu o próbę akceptacji i zrozumienia odrębności chińskiego postrzegania rzeczywistości. Wiąże się to ze specyfiką tego państwa. Jak zauważa Bogdan Góralczyk (2021): „Chiny nie są zwykłym państwem, lecz rozległym kontynentem. To «cywilizacja ubrana w szaty państwa»” (s. 18). Świadomość tej odrębności to klucz do zrozumienia współczesnych Chin, mających oparcie w swej trwającej już kilka tysięcy lat tradycji i historii. Autor sugeruje podejście wielodyscyplinarne i badanie Państwa Środka w kategorii odrębnej cywilizacji, co powinno pomóc w jego zrozumieniu. Wyznacznikami takiego toku myślenia mogłyby być kategorie: sztuki rządzenia, biurokracji, technokracji i merytokracji. Należy pamiętać, że odróżnia się od wielu prądów filozoficznych, które uznają prawa obywatelskie za ważne osiągnięcie cywilizacyjne i nieomalże warunek sprawnego funkcjonowania państwa. W tradycyjnej myśli chińskiej to właśnie państwo (a nie jego mieszkańcy) jest bytem wyższego rzędu. Jego sprawne funkcjonowanie wspiera grupa urzędników, a procedury biurokratyczne (nie zawsze rozumiane jako coś pejoratywnego) towarzyszą nieodzownie temu procesowi. Do tradycji należy też kulturowany przez kolejnych przywódców, nawet tych powiązanych z Komunistyczną Partią Chin, utrzymywanie hierarchii czy jednego ośrodka władzy kojarzonego przez ostatnie kilka dekad z Partią, a ostatnio coraz częściej z jej przywódcą. Bogdan Góralczyk wyodrębnia zespół wartości, na których opiera się współczesna kultura polityczna Państwa Środka. W jego skład wchodzi między innymi (s. 23–24):

- posłuszeństwo i szacunek – zarówno dla starszych, jak i stojących wyżej w hierarchii władzy;
- promowany odgórnie zespół konfucjańskich cnót, który jednak ulegał ewolucji w ostatnich dekadach – w wyniku „liberalnych” lat 90-tych ubiegłego wieku wypadły z niego np. uprzejmość i empatia;
- etykieta i ceremoniał państwowy – poprzez które bierzemy udział w życiu państwa;
- dominacja/przewaga polityki i państwa/urzędów nad obywatelem;
- kontrola i nadzór obywatela przez państwo;
- nieustanne przenikanie się świata elit i chłopskiego;
- racjonalność i wpisanie się w świat rządzony przez świat przyrody;
- towarzysząca funkcjonowaniu państwa atmosfera „kolesiostwa”;

nepotyzmu i korupcji na styku urzędnik/obywatel;

- wszechobecny klimat regulacji wszystkiego przez władze (dowolnego stopnia);
- łącząca się z powyższym nieufność wobec „nie naszych”.

Z powyższymi wartościami wiąże się będąca jednym z wyróżników Chin skoncentrowana na skuteczności i jakości przedstawicieli władzy merytokracja – stojąca w opozycji do skoncentrowanej na obywatelu i jego prawach demokracji liberalnej preferowanej w „zachodnim” kręgu kulturowym. Sygnalizowana wcześniej technokracja powiązana była z rządami inżynierów za czasów Deng Xiaopinga.

Bogdan Góralczyk dokonuje także periodyzacji historii współczesnych Chin, dzieląc ją na 3 epoki (s. 31):

1. Rewolucję w czasach rządów Mao Zedonga (1949–1976);
2. Epokę Reform i Transformacji w okresie, kiedy przywódcą był Deng Xiaoping (1978–2012);
3. Najnowsza epoka przypisana do Xi Jingpina (od 2012 roku) to czas Renesansu lub Odrodzenia.

Ostatni z okresów bywa też określany „socjalizmem o chińskiej specyfice w nowej erze Xi Jingpina” (s. 33).

Kolejny z podrozdziałów poświęcony jest ustrojowi współczesnej Chińskiej Republiki Ludowej. Można odnieść wrażenie, że jego stabilność nie była priorytetem dla rządzących w kilku ostatnich dekadach. Jego podstawy zmieniały się w zależności od koncepcji każdego z nich. Po rewolucji i ideowym szale wprowadzanym przez Mao Zedonga pryncypia wprowadzane przez jego następcę, Deng Xiaopinga, wydają się być przejawem stabilności. Cztery podstawowe zasady, bo tak zostały nazwane, zawierały (s. 37):

1. Utrzymanie w Chińskiej Republice Ludowej drogi socjalistycznego rozwoju;
2. Trwałość dyktatury proletariatu;
3. Zachowanie kierowniczej funkcji Chińskiej Partii Komunistycznej;
4. Utrzymanie zasad marksizmu-leninizmu oraz idei Mao Zedonga.

Wydaje się, że za czasów Xi Jingpina ustrój w Chinach zaczyna się kierować w stronę ideologicznego skostnienia i prymatu idei nad rzeczywistością.

Do podobnych wniosków można dojść po lekturze kolejnego podrozdziału, poświęconego partii (w domyśle KPCh). Autor przedstawia ewolucję działań

rządzącego Chinami ugrupowania zwracając uwagę na pojawiające się coraz częściej w jej przekazach sugestie dotyczące moralności – nawiązuje do niej choćby wprowadzany w system zaufania społecznego/wiarygodności społecznej. To rozbudowany system elektroniczny z użyciem najnowszych technologii, oparty na sztucznej inteligencji i big data, służący do pełnej kontroli obywateli – decydujący o ich możliwości rozwoju w przypadku praworządności, lub ograniczający dostęp do dóbr w przypadku zachowań „antyspołecznych”. Partia i jej przywódca realizują przyjęte cele strategiczne do których należą (s. 52–53):

- osiągnięcie w 2021 r. nowego modelu rozwojowego opartego na klasie średniej i wzroście rynku wewnętrznego;
- budowa w Chinach społeczeństwa innowacyjnego do 2035 r.;
- wielki renesans narodu chińskiego – powrót do statusu wielkiej, kwitnącej cywilizacji na stulecie ChRL (01.10.2049).

Symptodem trendu przywracania znaczenia partii wydaje się być choćby wzmocnienie przez nią kontroli nad prywatnymi przedsiębiorstwami – dobrym przykładem może być przyznana w kwietniu 2021 roku kara dla AliExpress – jednego z największych rodzimych przedsięwzięć wynosząca w przeliczeniu prawie 2,8 mld USD (Rutkowska, 2021).

Z chińską tradycją rządzenia nierozzerwalnie powiązana jest postać przywódcy/władcy. W kolejnym podrozdziale Bogdan Góralczyk poddaje analizie zachowania przywódców ChRL. Charakteryzuje zarówno Mao Zedonga, Deng Xiaopinga, jak i na podstawie dotychczasowych działań Xi Jinpinga. Kończąc I rozdział Autor zwraca też uwagę na zaostrzenie kursu partii i rządu w ostatnich latach, co przełożyło się na ostre wypowiedzi i działania wobec osób kwestionujących działanie systemu i władz w czasach pandemii. W przekazach medialnych przebija się szczególnie oficjalna kampania władz ChRL, które odżegnują się od błędów zarówno w zakresie zwalczania wirusa COVID-19, jak i jego pochodzenia.

Rozdział II, *Krąg wewnętrzny: Xinomika i techno autokracja*, składa się z trzech podrozdziałów. Pierwszy z nich zawiera rozważania nad chińską ekonomią ostatnich dekad i zmianami w oczekiwanych kierunkach jej rozwoju. Na rosnący od dziesięcioleci PKB Państwa Środka niewielki wpływ miał nawet COVID-19. Gospodarka zastygła w lockdownie w I kwartale 2020 r., a omawiany wskaźnik zmalał o prawie 7% (Mazurek, 2021). Kryzysowy dla globalnej gospodarki rok udało się Chinom zakończyć z wynikiem dodatnim 2,3%. To znakomity i będący obiektem zazdrości reszty świata rezultat. Ważnym elementem, na który zwraca

uwagę w tym fragmencie książki Bogdan Góralczyk, jest jakościowa zmiana struktury gospodarki. Miejsce hołubionego do tej pory eksportu, który choćby z powodu wojny handlowej z USA, nie jest już taki oczywisty zajmuje powoli rynek wewnętrzny. Wraz z rosnącymi środkami jakimi dysponują obywatele Państwa Środka, mogą oni w coraz większym stopniu brać udział w konsumowaniu dóbr, co przekłada się na coraz wyższy udział zysków z rynku wewnętrznego w przychodach chińskich producentów. Mimo katastrofального rozwarstwienia dochodów, a także problemów demograficznych, których rozwiązaniem jest zmiana oczekiwanego modelu rodziny na 2+3, podstawy gospodarki wyglądają zachęcająco. „Tajną bronią” na najbliższe dekady ma być technologiczne zaawansowanie produktów z Państwa Środka. Kształcenie specjalistów za granicami kraju, wielkie nakłady na badania naukowe, a we wcześniejszych dekadach posługiwanie się w rozwoju produktów nie zawsze uczciwymi metodami (nielegalne kopiowanie i szpiegostwo przemysłowe) przyniosły przełom w poziomie technologicznym chińskiej gospodarki. Wielce prawdopodobne jest, że wygłoszona przez Xi Jinpinga obietnica stworzenia w Chinach do 2035 r. społeczeństwa innowacyjnego ma duże szanse realizacji. Rozmach inwestycyjny i rozwój gałęzi gospodarki opartych na nowoczesnych technologiach dobrze wróżą na najbliższe dekady.

Kolejny podrozdział, *Stawka na społeczeństwo innowacyjne*, wydaje się potwierdzać rozważania towarzyszące analizie chińskiej ekonomii. Warto odnotować kierunki rozwoju, jakie zapisano w realizowanej strategii Made in China 2025. Są to:

- wysoko zaawansowane technologie informatyczne;
- roboty przemysłowe i ich komputerowe oprogramowanie;
- kosmonautyka i astronautyka;
- nowoczesny transport kolejowy;
- najnowocześniejszy sprzęt i wysokie technologie stosowane na statkach i w gospodarce morskiej;
- pojazdy na alternatywnych źródłach energii i oszczędzające energię;
- nowe technologie w rolnictwie;
- minerały ziem rzadkich i nowe materiały, w których Chiny mają pozycję dominującą, jeśli nie monopolistyczną zarówno w produkcji, jak i wydobywaniu, a bez nich – jak dowodzą analizy naukowe – nie jest możliwy postęp naukowo – techniczny w sferze wysokich technologii;
- bioprodukcja i medycyna (s. 125).

Istotny jest także nacisk władz na towary i technologie wysokiej jakości, które zastąpić mają wizerunek Chin jako miejsca produkcji tanich podróbek i niefunkcjonalnej tandety. Warto odnotować także rozwój chińskiego programu kosmicznego, który wpisuje się w rozpoczynający się wyścig o bogactwa mineralne Księżyca, a przyszłości innych planet. Widać w tym przypadku zdecydowane przyspieszenie działań, a niewykluczone, że pierwsi po ponad 40 latach ludzie na naszym naturalnym satelicie będą taikonautami (chińskimi kosmonautami/astronautami).

Ekonomia jest też tematem kolejnego podrozdziału wprowadzającego czytelników w arkana podwójnej cyrkulacji. Dwa obiegi, to nic innego jak dominacja rynku wewnętrznego, wspieranego przez uzupełniające go rynki globalne. Bogdan Góralczyk zauważa tu sprawną adaptację chińskiej gospodarki do zmieniających się warunków międzynarodowych, związanych choćby z handlową wojną z USA, która ograniczyła w przypadku wybranych branż dostęp do międzynarodowych rynków. Tego rodzaju zmiana strategii możliwa jest oczywiście tylko dzięki dynamicznemu wzrostowi rynku wewnętrznego w Państwie Środka. Silna pozycja ekonomiczna kraju, a także rosnące ambicje polityczne pozwalają na zwiększenie chińskiej aktywności jako kreatora regionalnych (i nie tylko) rozwiązań instytucjonalnych. Przykładami tego rodzaju działań mogą być zarówno Szanghajska Organizacja Współpracy, jak i europejska inicjatywa formatu 16+1.

Ład zewnętrzny. *Ład chiński, czy ład z Chinami?*, to tytuł ostatniego, trzeciego rozdziału przemysłów Autora dotyczących współczesnych Chin. Tym razem polem badań jest wpływ zmian terytorialnych Państwa Środka w ostatnich dekadach na globalną i regionalną geopolitykę. Punktem wyjścia rozważań Bogdana Góralczyka jest powrót Hong Kongu pod kontrolę Chińskiej Republiki Ludowej. Zwierzchność Wielkiej Brytanii nad tą enklawą (i analogicznie Portugalii nad Makau) była odległym echem zakończonej już dawno epoki kolonialnej. Mimo zobowiązań do utrzymania autonomii władze Chin starają się, stosując szereg często „innovacyjnych i kreatywnych” rozwiązań, szybko ujednoczyć ustrój polityczny Hong Kongu. Wśród jego mieszkańców z całą pewnością pozostał duch praw obywatelskich, które w czasach brytyjskiego zwierzchnictwa im przysługiwały. Autorytarna Chińska Republika Ludowa potraktowała protestujących mieszkańców Hong Kongu wyjątkowo, jak na standardy chińskie delikatnie, wysyłając przeciwko nim zwarte oddziały

policji, a nie jak w Pekinie w roku 1989 czołgi i żołnierzy z ostrą amunicją. Najnowszym pomysłem na obsadzenie władz lokalnych Hong Kongu osobami o praworządnych przekonaniach jest wzrost liczby członków komisji wyborczych, a także liczby członków lokalnego parlamentu. To powinno według rządzących w Pekinie zmienić oblicze niepokornego rejonu.

Kolejny podrozdział poświęcony jest Tajwanowi. Ta według Chińskiej Republiki Ludowej „zbuntowana prowincja” uznawana jest w oficjalnej retoryce za część Chin oddzieloną czasowo „od macierzy”. Pytania, które dotyczą Tajwanu oscylują wokół formy połączenia się obu państw (choć ChRL nie uznaje formalnie istnienia Republiki Chińskiej). Biorąc pod uwagę częste w ostatnich latach prowokacje militarne mające najczęściej formę naruszenia przestrzeni powietrznej Tajwanu przez lotnictwo wojskowe ChRL, presja na „zjednoczenie” jest wywierana w sposób ciągły. Roszczenia Chin „kontynentalnych” wobec Tajwanu popiera Rosja, licząc na rewanż w zakresie polityki energetycznej w Europie, czy mocno zaognionych stosunków z Ukrainą (Tokfm/PAP, 2021). Obserwując rosnącą w wystąpieniach przedstawicieli komunistycznego państwa agresję, można się obawiać, tego co prędzej czy później spotka Tajwan. Jedyłą siłą, która wydaje się jeszcze powstrzymywać inwazję wydają się być sojusznicze zobowiązania USA. Stosunkom pomiędzy dotychczasowym globalnym hegemonem a szybko rosnącym pretendentem do tego tytułu poświęcony jest kolejny podrozdział. Spór na szczęście nie wykracza na tym etapie poza formy pokojowe, a jego najnowszą odsłoną jest zapowiedź bojkotu (na szczęście politycznego) zbliżających się Zimowych Igrzysk Olimpijskich w Pekinie. Stany Zjednoczone zostały tu wsparte przez rządy Wielkiej Brytanii, Kanady, Australii oraz Litwy (p.mal., 2021). Nie ulega jednak wątpliwości, że przyszły kształt porządku międzynarodowego w dużej mierze kształtuje się w Azji, a z całą pewnością będzie można obserwować kolejne epizody tego sporu. Wszystko wskazuje na to, że proces rywalizacji na linii USA - ChRL będzie długotrwały.

Ostatni z podrozdziałów rozdziału III, to sprawnie przeprowadzona przez Bogdana Góralczyka analiza prognoz politologów i geopolityków dotyczących przyszłej sytuacji Chin. Jedną z ważniejszych rzeczy, na co zwraca uwagę duża część z nich, jest zmiana wizerunku Chin, który z pozytywnego obrazu kolejnego „azjatyckiego tygrysa” przeistacza się w autorytarne, zimnowojenne wroga.

W tym kontekście pewne zaniepokojenie budzi tytuł zakończenia książki: *Xi Jinping a chińska tradycja strategiczna*. Autor wydaje się być zaniepokojony

powolnym zamykaniem się Chin na globalne kontakty, rosnącym autorytaryzmem i partiokracją – podobnym, choć nieporównywalnym w niektórych aspektach z czasami Mao Zedonga wpływie KPCh i jej przywódcy na losy państwa i jego obywateli.

Recenzowana książka Bogdana Góralczyka (2021), to źródło znakomicie opracowanej i przemyślanej wiedzy o współczesnych Chinach wynikającej z dekad doświadczenia, a także solidnej kwerendy wydawnictw o Kraju Środka z ostatniego okresu. Traktując *Nowy Długi Marsz. Chiny epoki Xi Jinpinga* jako uzupełnienie wcześniej rozpoczętego cyklu, można go uznać za jedno z najrzetelniejszych opracowań w Polsce. Warto przeczytać wszystkie 3 opracowania, choćby po to, by zobaczyć jak w okresie niewiele dłuższym niż jedna dekada zmieniła się sytuacja wewnętrzna, priorytety działania i rola Chin w globalnym systemie politycznym. Uważam, że doniosłość analizowanej problematyki bardzo celnie określił sam Autor, który zauważa:

Pewne zdaje się tylko jedno: przez dekady Chiny były egzotyczne i dalekie. Interesował się nimi ten, kto chciał, mógł lub z jakichś względów na nie trafił. Nowa jakość polega na tym, że dziś nic nie wiedzieć o Chinach i się nimi nie interesować to nic innego, jak dowód własnej ignorancji (Góralczyk, 2021, s. 298).

Bibliografia

- Góralczyk, B. (2010). *Chiński Feniks. Paradoksy wschodzącego mocarstwa*. Wydawnictwo Sprawy Polityczne.
- Góralczyk, B. (2021). *Nowy Długi Marsz. Chiny ery Xi Jinpinga*. Wydawnictwo Akademickie Dialog.
- Góralczyk, B. (2018). *Wielki Renesans. Chińska transformacja i jej konsekwencje*. Wydawnictwo Akademickie Dialog.
- Mazurek, M. (2021, 18 stycznia). Chiny ze wzrostem PKB w całym 2020 roku. To najpewniej jedyna duża gospodarka, która uniknęła spadku. *Gazeta.pl*. <https://next.gazeta.pl/next/7,151003,26696298,chiny-ze-wzrostem-pkb-w-calym-2020-roku-to-jedyna-duza-gospodarka.html> (12.12.2021).
- p.mal. (2021, 9 grudnia). Bojkot igrzysk w Chinach. Pekin nie obawia się efektu domina. *Rzeczpospolita*. <https://www.rp.pl/polityka/art19182731-bojkot-igrzysk-w-chinach-pekin-nie-obawia-sie-efektu-domina> (12.12.2021).
- Rutkowska, E. (2021, 13 kwietnia). Kara dla właściciela AliExpress. Pekin pokazuje, że niesubordynacja nie będzie tolerowana. *Dziennik Gazeta Prawna*. <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/swiat/artykuly/8138695,alibaba-chiny-aliexpress-urząd-antymonopolowy.html> (12.12.2021).
- Tokfm.pl/PAP (2021, 15 grudnia). „Są jak dwaj bokserzy zetknięci plecami i każdy boksuje w swoją stronę”. O czym Putin rozmawiał z Xi Jinpingiem? *Tokfm.pl* [portal]. <https://www.tokfm.pl/Tokfm/7,103086,27916702,szczyt-xi-jinping-wladimir-putin-ekspert-rosja-i-chiny-to.html> (15.12.2021).